

УДК 343.983(477)

Євдокіменко С.В.

д.ю.н.,

*доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Харківський економіко-правовий університет*

ВИКОРИСТАННЯ ОЦІНКИ МАЙНА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Постановка проблеми. Згідно з дослідженнями у сфері економіко-правових питань необхідність у судово-економічній експертизі виникає під час судового розгляду господарських спорів у галузі фінансів і підприємницької діяльності, під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. Так, у монографії С.В. Євдокіменко вказано, що в процесі проведення експертиз цього виду аналізується виробнича та фінансово-господарська діяльність підприємств, установ і організацій, що допустили збитки, втрати, привласнення цінностей, порушення фінансової, платіжної та бюджетної дисципліни, безгосподарність, і визначається матеріальна відповідальність за заподіяну шкоду [1, с. 97]. В якості підтвердження цього висновку наведені посилання на роботи Л.В. Дікань, П.В. Наподовської, С.Г. Чаадаєва [2–4].

Серед завдань, що вирішує судово-економічна експертиза, не останнє місце займає питання встановлення матеріальної шкоди (завданого збитку). Прикладом цього підходу може бути перелік конкретних завдань, що вирішує судово-економічна експертиза, до яких можна віднести такі:

– виявлення та підтвердження розміру матеріальної шкоди, заподіяної посадовими та матеріально-відповідальними особами з корисливою метою;

– виявлення недоліків в організації бухгалтерського обліку, звітності і контролю фінансово-господарської діяльності підприємства, що сприяли утворенню матеріальної шкоди;

– установа фактів фіктивного банкрутства, а також випадків приховування банкрутства, перевірка відповідності господарських операцій чинному законодавству;

– виявлення причин здійснення економічних злочинів і правопорушень та розроблення пропозицій, спрямованих на їх запобігання в майбутньому [1, с. 74; 2, с. 233; 5; 6; 7].

Формулювання завдання дослідження.

Мета – визначити умови оцінки вартості майна, яке у зв'язку з проведенням судово-економічної експертизи виступає в якості об'єкта майнової шкоди, для встановлення вартості об'єкта, на підставі якого визначаються реальні збитки за обставинами правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Використання оцінки майна у відношенні об'єктів, що перевіряються на умовах судово-економічної експертизи, з нашої точки зору, дозволяє визначити ступінь збитків від протиправних дій.

При цьому можливість оцінки передбачається по відношенню до майна, до якого, за Т.В. Калінеску (з співавторами), відноситься:

1) майно (згідно з Наказом Державного митного комітету України «Про Тимчасове положення про порядок пропуску товарів, майна та транспортних засобів» № 7 (від 30.12.91 м. Київ) – будь-які переміщувані через митний кордон України предмети, продукція, в тому числі продукція, на яку поширюються права інтелектуальної власності, послуги, роботи, що належать суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності і не призначені для купівлі-продажу або обміну (сплатної передачі);

2) майно (згідно з Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України «Про затвердження Порядку виконання земельнокадастрових робіт та надання послуг на платній основі державними органами земельних ресурсів» від 15 червня 2001 року № 97/298/124) – матеріальні цінності, які відповідно до чинного законодавства віднесені до основних засобів (фондів);

3) майно (згідно з Наказом Фонду Державного майна України «Про затвердження Положення про порядок списання державного майна (Положення, п. 3)» 28.11.2005 № 3045) – активи (оборотні та необоротні), які підприємство використовує у виробництві в процесі господарської діяльності, вартість яких відображається в балансі підприємства;

4) майно (згідно із Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2007 р. № 2658 – III з доп. та змінами) – матеріальні активи, які відповідно до чинного законодавства віднесені до основних засобів (фондів);

5) майно (згідно з Наказом Міністерства транспорту та зв'язку України «Про затвердження Інструкції про проведення контрольних заходів фінансово-господарської діяльності підгалузей, об'єднань, підприємств, установ та організацій системи Міністерства транспорту та зв'язку України (Інструкція, п. 2.29)» 09.06.2005 № 290) – речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру, вони можуть бути вилучені з володіння законного власника або пошкоджені чи знищені;

6) майно (згідно з Національним стандартом № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 з доп. та змінами) – матеріальні активи, які відповідно до нормативноправових актів віднесені до основних фондів (засобів), та об'єкти неза-

вершеного будівництва (незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи);

7) майно (Міністерство транспорту та зв'язку України «Про затвердження Інструкції про проведення контрольних заходів фінансово-господарської діяльності підгалузей, об'єднань, підприємств, установ та організацій системи Міністерства транспорту та зв'язку України» (Інструкція, розд. 2) 28.03.2006 № 275) – сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів;

8) майно (згідно з Методикою експертної грошової оцінки земельних ділянок, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2002 року № 1531) – матеріальні активи, які відповідно до нормативноправових актів віднесені до основних засобів;

9) майно (згідно з Наказом Головного контрольно-ревізійного управління України «Про затвердження Методики (Методика проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання, п. 1.2)» 09.10.2007 № 232) – сукупність речей та інших цінностей (включаючи кошти та нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших, передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів;

10) майно (згідно з Наказом «Порядку грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», затвердженого наказом Держкомзему України, Держкоммістобудування України, Мінсільгоспроду України та Української академії аграрних наук від 27 листопада 1995 року

№ 76/230/325/150) – будь-які активи, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, виражені в речах чи у правах, а також юридичні документи або акти, які підтверджують право на такі активи або інтерес до них;

11) Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (ст. 2) 15 листопада 2000 року: «Майно» включає майно будь-якого виду, незалежно від того, матеріальне воно чи виражене у правах, рухоме чи нерухоме, та правові документи або документи, які підтверджують право на таке майно або частку в ньому – Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму (ст. 1) м. Варшава, 16 травня 2005 року [8, с. 8–10].

С.Л. Скринько (з співавторами) в якості майна, яке може оцінюватися, визначає об'єкти в матеріальній формі, в тому числі: земельні ділянки, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби та ін.; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності [9, с. 10].

Серед причин здійснення оцінки майна в економічній літературі вказується необхідність вирішення таких актуальних проблем:

1) примусове відчуження майна за рішенням суду, проблеми земельної реформи, податкової застави, вирішення майнових суперечок, об'єктивне рішення яких багато в чому визначається об'єктивністю оцінки вартості [9, с. 8];

2) визначення деяких видів та складових частин майна для цілей оподаткування згідно зі спеціальним податковим законодавством України [8, с. 6];

3) зміна форми власності в разі приватизації державних підприємств [1, с. 170];

4) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди, тобто: 1) втрат, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або

пошкодженням речі, а також витрат, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (*реальні збитки*); 2) доходів, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушено (*упущена вигода*)» (ст. 22 Цивільного кодексу України) [10];

5) майнове страхування від ризиків можливих втрат стосовно Закону України «Про страхування» (2001 р.).

Т.В. Калінеску (із співавторами) згідно із Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» вказує, що проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках:

1) створення підприємств (господарських товариств) на базі державного майна або майна, що знаходиться в комунальній власності;

2) реорганізації, банкрутства, ліквідації державних, комунальних підприємств та підприємств (господарських товариств) із державною часткою майна (часткою комунального майна);

3) виділення або визначення частки майна у спільному майні, в якому є державна частка (частка комунального майна);

4) визначення вартості внесків учасників та засновників господарського товариства, якщо до зазначеного товариства вноситься майно господарських товариств із державною часткою (часткою комунального майна), а також у разі виходу (виключення) учасника або засновника зі складу такого товариства;

5) приватизації та іншого відчуження у випадках, встановлених законом, оренди, обміну, страхування державного майна, майна, що є в комунальній власності, а також повернення цього майна на підставі рішення суду;

6) переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку;

7) оподаткування майна згідно із законом;

8) визначення збитків або розміру відшкодування у випадках, встановлених законом;

9) в інших випадках за рішенням суду або у зв'язку з необхідністю захисту суспільних інтересів [8, с. 15].

В.Р. Кучеренко (із співавторами), розглядаючи процес оцінки майна, називає сім етапів:

1. Постановка завдання та укладення договору на оцінку об'єкта.
2. Попередній огляд та складання плану робіт.
3. Збір та оброблення даних.
4. Аналіз найбільш ефективного використання.
5. Застосування підходів до оцінки вартості майна.
6. Узгодження результатів оцінки.
7. Складання звіту про оцінку [11, с. 111].

Серед головних процедур оцінки майна, в рамках 4 етапа, передбачається аналіз найбільш ефективного використання майна. Обґрунтовуючи вибір варіанта найкращого використання об'єкта оцінки, необхідно обов'язково враховувати такі вимоги: таке використання повинно бути максимально ефективним з усіх законодавчо дозволених варіантів, фінансово обґрунтованим та можливим [11, с. 113]. Відповідно до 5 етапа В.Р. Кучеренко (із співавторами) передбачають визначення вартості об'єкта за традиційними підходами до оцінки: витратним, доходним та порівняльним. Оцінювач повинен використати (або обґрунтувати відмову від використання) такі три підходи: витратний, доходний та порівняльний, самостійно визначаючи конкретні методи в рамках кожного з підходів. Вибір підходів визначається метою оцінки конкретного об'єкта та видом вартості, що розраховується [11, с. 113]. За

результатами оцінки надається обґрунтований висновок оцінювача стосовно оціненої вартості нерухомості [12, с. 40].

Висновки. Перспективний підхід до подальшого розвитку системи оцінки в Україні, з нашої точки зору, висунутий у статті Єфремової Л.В. і Єфремова С.Л. «Проблеми вдосконалення методики та організації проведення оцінки майна». Так, пропонуються такі напрямки розвитку:

1) розвиток і вдосконалення законодавчо-правової та нормативно-довідкової бази ринку оцінних послуг;

2) розвиток і вдосконалення теорії, методології і практики процесу оцінки різного роду майна;

3) комплексна комп'ютеризація процесів оціночної діяльності на базі вдосконалення та розроблення економіко-математичних моделей і алгоритмів;

4) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців, розроблення та видання науково-методичної та навчальної літератури з оціночної діяльності;

5) систематизація та створення бази даних оціночної діяльності за родами майна;

6) організація науково-практичних семінарів, конференцій, нарад з актуальних проблем оціночної діяльності [13, с. 249].

При цьому підкреслюється, що створення єдиної інформаційної бази даних дозволить ефективно використовувати оціночну діяльність у всій країні і підвищити якість оцінних послуг [13, с. 251].

Анотація

Визначені умови оцінки вартості майна, яке у зв'язку з проведенням судово-економічної експертизи виступає в якості об'єкта майнової шкоди, для встановлення вартості об'єкта, на підставі якого визначаються реальні збитки за обставинами правопорушень.

У статті визначені умови оцінки вартості майна. Наголошено, що в якості майна, яке може оцінюватися, визначаються об'єкти в матеріальній формі, в тому числі земельні ділянки, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби та ін.; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності. Визначено, що використання оцінки майна у відношенні об'єктів, що перевіряються на умовах судово-економічної експертизи, дозволяє визначити ступінь збитків від протиправних дій. У зв'язку із цим проаналізовано перелік конкретних завдань, що

вирішує судово-економічна експертиза, до яких можна віднести такі, як: виявлення та підтвердження розміру матеріальної шкоди, заподіяної посадовими та матеріально-відповідальними особами з корисливою метою; виявлення недоліків в організації бухгалтерського обліку, звітності і контролю фінансово-господарської діяльності підприємства, що сприяли утворенню матеріальної шкоди; установлення фактів фіктивного банкрутства, а також випадків приховування банкрутства, перевірка відповідності господарських операцій чинному законодавству; виявлення причин здійснення економічних злочинів і правопорушень та розроблення пропозицій, спрямованих на їх запобігання в майбутньому. Визначені умови оцінки вартості майна, яке у зв'язку з проведенням судово-економічної експертизи виступає в якості об'єкта майнової шкоди, для встановлення вартості об'єкта, на підставі якого визначаються реальні збитки за обставинами правопорушень.

Ключові слова: судово-економічна експертиза, фінансово-господарська діяльність, державні органи, земельні ресурси.

Анотація

Определены условия оценки стоимости имущества, которое в связи с проведением судебно-экономической экспертизы выступает в качестве объекта имущественного ущерба, для установления стоимости объекта, на основании которого определяются реальные убытки по обстоятельствам правонарушений.

В статье определены условия оценки стоимости имущества. Отмечено, что в качестве имущества, которое может оцениваться, выступают объекты в материальной форме, в том числе земельные участки, здания и сооружения (включая их неотъемлемые части), машины, оборудование, транспортные средства и др.; паи, ценные бумаги; нематериальные активы, в том числе объекты права интеллектуальной собственности; целостные имущественные комплексы всех форм собственности. Определено, что использование оценки имущества в отношении объектов, проверяемых на условиях судебно-экономической экспертизы, позволяет определить степень ущерба от противоправных действий. В связи с этим проанализирован Перечень конкретных задач, которые решает судебно-экономическая экспертиза и к которым можно отнести: выявление и подтверждение размера материального ущерба, причиненного должностными и материально-ответственными лицами с корыстной целью; выявление недостатков в организации бухгалтерского учета, отчетности и контроля финансово-хозяйственной деятельности предприятия, которые способствовали образованию материального ущерба; установление фактов фиктивного банкротства, а также случаев сокрытия банкротства, проверка соответствия хозяйственных операций действующему законодательству; выявление причин экономических преступлений и правонарушений и разработка предложений, направленных на их предотвращение в будущем. Определены условия оценки стоимости имущества в связи с проведением судебно-экономической экспертизы, которое выступает в качестве объекта имущественного ущерба, для установления стоимости объекта, на основании которого определяются реальные убытки по обстоятельствам правонарушений.

Ключевые слова: судебно-экономическая экспертиза, финансово-хозяйственная деятельность, государственные органы, земельные ресурсы.

Yevdokimenko S.V. Use of assessment of property for joint-economic examination

Summary

The article defines the conditions for assessing the value of property. It has been pointed out that property, which can be evaluated, defines objects in material form, including land, buildings and structures (including their integral parts), machinery, equipment, vehicles, etc.; shares, securities; intangible assets, including objects of intellectual property rights; integral property complexes of all

forms of ownership. It is determined that the use of valuation of property in relation to objects subject to inspections on the terms of forensic economic expertise, allows you to determine the extent of damage from unlawful actions. In connection with this, the list of specific tasks solving forensic economic expertise, which can be attributed such as: identification and confirmation of the size of pecuniary damage caused by officials and materially responsible persons with mercenary purpose; detection of shortcomings in the organization of accounting, reporting and control of financial and economic activities of the enterprise, which contributed to the formation of material damage; establishment of facts of fictitious bankruptcy, as well as cases of concealment of bankruptcy, verification of conformity of economic transactions with current legislation; identifying the causes of the implementation of economic crimes and offenses and developing proposals aimed at their prevention in the future. The conditions for assessing the value of property, which, in connection with the conduct of forensic economic expertise, acts as an object of property damage, are determined for establishing the value of an object on the basis of which actual losses are calculated for the circumstances of the offenses.

Key words: forensic-economic expertise, financial and economic activity, state bodies, land resources.

Список використаних джерел:

1. Євдокіменко С.В. Теорія і практика судово-економічної експертизи : монографія. Харків : Панов, 2016. 540 с.
2. Дікань Л.В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. Харків : Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
3. Нападівська П.В. Внутрішньо господарський контроль в ринковій економіці : монографія. Дніпропетровськ : *Наука і освіта*, 2000. 224 с.
4. Чаадаєв С.Г. Судебная (правовая) бухгалтерия : учебник. Москва : Проспект, 1999. 336 с.
5. Дікань Л.В. Фінансовий контроль: теорія та методологія : монографія. Харків : Вид. ХНЕУ, 2009. 92 с.
6. Камлик М.І. Судова бухгалтерія : підручник. Вид. 4-ге, доп. Та перероб. Київ : Атіка, 2003. 592 с.
7. Мумінова-Савіна Г.Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Київ : КНЕУ, 2004. 268 с.
8. Калінеску Т.В., Романовська Ю.А., Кирилов О.Д. Оцінювання майна : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 312 с. ISBN 978-611-01-0305-3. URL : file:///C:/Users/D899~1/AppData/Local/Temp/Rar\$DIa0.278/Калінеску_підруч_Оцін-ня_майна_2012.pdf.
9. Оценка имущества и имущественных прав / Ю.Р. Габар и др. ; под общ. ред. С.Л. Скрынько. Киев : ООО «УКЦ «Эксперт-Л», СПД Цудзинович, 2007. 746 с.
10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
11. Оцінка та управління нерухомістю : навчальний посібник / В.Р. Кучеренко та ін. Одеса : Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2013. 272 с. URL : file:///C:/Users/D899~1/AppData/Local/Temp/Rar\$DIa0.356/Балджи_навч_посіб_2013_Оцінка_та_управлінням_нерухомо.pdf.
12. Оцінка бізнесу та нерухомості : навч. пос. / за заг. ред. проф. В.Р. Кучеренко; уклад. : Я.П. Квач, Н.В. Сментина, В.О. Улибіна, А.В. Андрейченко. 2-ге видання. Одеса : Асторопринт, 2013. 235 с. URL : file:///C:/Users/D899~1/AppData/Local/Temp/Rar\$DIa0.075/Кучеренко_підруч_2013_Оцінка_бізн_та_нерух.pdf.
13. Єфремова Л.В., Єфремов С.Л. Проблеми вдосконалення методики та організації проведення оцінки майна. *БІЗНЕСІНФОРМ*. № 1. 2013 С. 249–251. URL : file:///C:/Users/D899~1/AppData/Local/Temp/Rar\$DIa0.714/Стаття_2013_Єфремова_Проблеми_вдосконалення.pdf.